

EGY LEHETSÉGES TEHETSÉGGONDOZÁSI STRATÉGIA KÖRVONALAI A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEMEN (1.)

BEVEZETÉS

A tehetséggondozás, a tehetségekkel való intézményi szintű, szervezett keretek közötti foglalkozás kérdése az egyik aktuális feladata a magyar felsőoktatási intézményeknek, amit-mit megoldandó problémát többféleképpen válaszolták meg a hazai vezető egyetemek, főiskolák.

A tehetséggondozás kérdése a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen is a fókuszba került és a „TÁMOP -4.1.1-08/2/KMR Hallgatói és intézményi szolgáltatásfejlesztés a felsőoktatásban” nyertes pályázatban az egyetem vállalta a tehetséggondozás rendszerének átgondolását és rendszer-szintű bevezetésének a megkezdését.

E dolgozat, megvizsgálva a hazai és nemzetközi szinten már bevált és működő intézményi gyakorlatokat¹, javaslatot kíván tenni egy nemzetvédelmi egyetemi tehetséggondozási stratégia elemeire, a tehetséggondozási rendszer működésére. Természetesen nem vállalhattam fel a rendszer teljes kidolgozását, a részletek kibontását. Jelen tanulmány célja, hogy leírja e stratégia körvonalait, inputot adjon a további, közös gondolkodásnak és a jövőben működtetendő rendszer kialakításának.

1. A TEHETSÉGGONDOZÁSI STRATÉGIA CÉLJA

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a magyar felsőoktatási intézmények között sajátos szerepet tölt be, egyedi képzési struktúrájának egyszerre része a speciálisan katonai és a civil, polgári képzés egyaránt (nemzetvédelmi és katonai, társadalomtudományi, valamint műszaki képzési területek). Az intézmény közel jövőjét is ez a kettős szerepvállalás és az ebből származtatható követelményeknek való megfelelés határozza meg.²

¹ „Best practice”:

- Kerpel-Fronius Ödön Program (SOTE);
- ELTE tehetséggondozási koncepciója;
- Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programja (DETEP);
- Szegedi Tudományegyetem tehetséggondozási koncepciója;

² Ez az állítás, a tanulmány összeállításának idején meglehetősen bizonytalanná vált. Az egyetem élére kinevezett miniszteri biztos első megnyilatkozásában közölte, hogy felül fogják vizsgálni a képzési portfóliót és a katonai képzések kapnak prioritást. Ezt természetesen le kell követnie a tehetséggondozási koncepciónak is, amelyet az a természetes igény is erősít, mely szerint a fenntartó (megrendelő) képzéseit szükséges leginkább támogatni mindenféle eszközzel, így a tehetséggondozási rendszerrel is.

A különböző képzési létszámok is egyfajta kettősséget mutatnak: itt is megfigyelhető egyes területeken a hallgatói létszám folyamatos növekedése, a „tömegessé váló” felsőoktatási trendekhez való igazodás, mint az megfigyelhető a teljes magyar felsőoktatási rendszerben. A képzési paletta más területein pedig a korlátozott hallgatói létszám a jellemző, egyesek szerint egyfajta elitképzés jelei tapasztalhatóak.

Ez a két terület majdnem egyértelműen szétválasztható:

- A főleg nappali formában folytatott nemzetvédelmi és katonai képzési terület képzései tartozhatnak az előzőekhez, ahol döntően kis létszámban, közvetlen (állami, közszolgálati) megrendelői igényeknek megfelelő alap- és mesterképzések³ folynak.
- Míg a döntően bevétel-orientált műszaki képzési terület a piacra, a polgári élet részére képez mérnököket levelező és nappali formában egyaránt, viszonylag nagy létszámokkal, amelyek az utóbbi csoportba sorolhatóak.

Az egyetem Intézményfejlesztési Terve is nevesítve, kiemelt feladatként kezeli a tehetséges hallgatók támogatását, a tehetséggondozás gondolata hangsúlyosan érzékelhető benne.⁴ Az egyes szakokon megfigyelhető hallgatói létszám fokozatos növekedése, valamint a tisztképzés követelmény-rendszere miatt is egyre inkább előtérbe kerülnek a tehetséges hallgatók előmozdítását segítő tevékenységek.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen jelenleg még csak az igény jelentkezett egy átfogó stratégia iránt, ezért formális és informális keretek között formálódóban van egy átfogó tehetséggondozási terv, koncepció (stratégia).⁵

Megállapíthatjuk, hogy egyes, integrálható, a tehetséggondozási rendszerhez sorolható folyamatok (elemek) több-kevesebb eredménnyel már működnek, azonban egységes, komplex rendszerbe foglalásuk még csak (stratégiai) célként fogalmazódott meg.

A tehetséggondozási stratégia (konceptió) e célok egyetemen belüli megvalósításának kereteit vázolja fel. A koncepcióban megfogalmazódik a tehetséggondozás feltételrendszere, elvei, valamint intézményrendszere. A stratégiának nagy hangsúlyt kell fektetnie arra a tényre, hogy a tehetséggondozás elveit a 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról, valamint az egyetem stratégiai dokumentumai egyaránt kiemelten kezelik.

2. A TEHETSÉGGONDOZÁS TÖRVÉNYI HÁTTERE

A tehetséggondozás jogi kereteit a „2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról” adja meg, amit a tehetséggondozási stratégia megalkotásánál feltétlenül figyelembe kell venni.

³ Idetartozó tekinthetjük az MH műszaki humán erőforrás igényeinek kielégítésére folytatott had- és biztonságtechnikai mérnök képzést is.

⁴ Nyt. szám: 1164/90. „Intézményfejlesztési Terv 2006”.

⁵ TÁMOP-projekt keretében, annak támogatásával készült ez a tanulmány is.

A törvény 5., és 66. § -ban olvashatjuk:

5. §

(2) A felsőoktatási intézmények e törvény rendelkezései szerint gondoskodnak a tehetséggondozásról, a kutatói utánpótlás neveléséről. A képzés során fejlesztik a hallgatók jártasságát a kutatási-fejlesztési munkában, a megszerzett ismeretek gyakorlati hasznosításának készségét, a vállalkozási készséget, a szellemi tulajdon védelmével és hasznosításával kapcsolatos ismereteket.

(6) A kiemelkedő színvonalú képzést nyújtó, a tudományos életben elismert, az Európai Kutatási Térségkutatási tevékenységéhez kapcsolódó egyetem - a Magyar Köztársaság Kormánya (a továbbiakban: Kormány) által meghatározott feltételekkel - „kutatóegyetem” minősítést kaphat. A „kutatóegyetem” jelentős hazai és nemzetközi kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységet végez, amelynek eredményét az oktatásba közvetíti, a tehetséggondozást a képzés minden szintjén kiemelt feladatként végzi, kiemelkedő teljesítményt nyújt a doktori képzés területén, valamint mind a kutatás, mind a képzés területén széles körű nemzetközi együttműködéssel rendelkezik, továbbá országos, illetve regionális vezető szerepet lát el.

66. §

(1) A hallgató tehetségének kibontakoztatását a minőségi oktatás, a tudományos diákkör, a szakkollégium és a doktori képzés segíti.

(2) A minőségi oktatás keretében a kiemelkedő képességű hallgató a tehetségének kibontakoztatását segítő többletkövetelmények teljesítéséhez kap segítséget.

(3) A tudományos diákkör a kötelező tananyaggal kapcsolatos tudományos és művészeti ismeretek elmélyítését, bővítését, a hallgatók kutatómunkáját, illetve alkotótevékenységét szolgálja.⁶

3. A TEHETSÉGGONDOZÁS AZ INTÉZMÉNYI ALAPDOKUMENTUMOKBAN

Az egyetem szervezeti és működési szabályzata (2009)⁷ a dokumentum II. fejezetében, az egyetem rendeltetését és feladatait, általánosságban megfogalmazó részben foglalkozik a tehetséggondozással:

II. FEJEZET AZ EGYETEM RENDELTETÉSE ÉS FELADATAI

2. §

Az Egyetem rendeltetése

(6) Az Egyetem a minőségi oktatás, a tudományos diákköri tevékenység, a szakkollégium és doktori képzés keretében elősegíti a kiemelkedő képességű hallgatók tehetségének kibontakoztatását.

⁶ 2005. évi CXXXIX. tv. a felsőoktatásról (részlet)

⁷ Nyt. szám: 1164/115, (http://193.224.76.4/download/th/ZMNE_SZMSZ_2010.pdf);

Látható, hogy csak a TDK-mozgalom és a szakkollégium nevesítésével gondolták az alkotók megoldani ezt a feladatot és nem gondolkoztak komplex rendszerben, hanem a tehetségek önszerveződésében látták a megoldást.

Az egyetem alapító okirata is megemlíti a tehetséggondozást, mint egyet a lehetséges tevékenységek közül.

*A honvédelmi miniszter 14/2000. (HK 9.) HM határozata költségvetési szerv megnevezéséről és tevékenységének meghatározásáról*⁸

854239, Felsőoktatás-fejlesztés (minőség-, tehetséggondozás, kisszak);

A karok szervezeti és működési szabályzatai is hasonlóképpen foglalkoznak ezzel a kérdéssel, mint az egyetemi szintű szabályzás.

A szabályzatok a tanszékekkel foglalkozó részeknél érintik a tehetséggondozást, azonban a KLHTK alapidokumentumában „A kar alaprendeltetéstől eltérő feladatai” között is megjelenik, ami egészen furcsa megoldás, hiszen nehezen magyarázható, hogy ez miért tartozna ebbe a különös feladatrendszerbe.

A KLHTK szervezeti és működési szabályzata (2009)⁹

4. §

A kar alaprendeltetéstől eltérő feladatai

(2) A kar gondoskodik a tehetséggondozásról, a kutatói utánpótlás neveléséről. A képzés során fejleszti a hallgatók jártasságát a kutatási- fejlesztési munkában, a megszerzett ismeretek gyakorlati hasznosításának készségét; a honvédtiszt, illetve honvédtisztek részére szervezett képzésben a parancsnoki, vezetői, döntési képességét, jártasságát.

26. §

A tanszék

h) a speciális képzés, tudományos továbbképzés, a gyakorlati képzés, gondoskodás a hallgatókkal történő egyéni foglalkozás feltételeiről, tehetséggondozás;

A BJKMK szervezeti és működési szabályzata (2009)¹⁰

15. §

A tanszék

d) a speciális képzés, tudományos továbbképzés, a gyakorlati képzés, gondoskodás a hallgatókkal történő egyéni foglalkozás feltételeiről, tehetséggondozás;

⁸ http://193.224.76.4/download/zmne_alapito_okirat_20091015.pdf;

⁹ http://193.224.76.4/download/szmsz/3_sz_mell.pdf;

¹⁰ http://193.224.76.4/download/szmsz/2_sz_mell.pdf;

4. A ZMNE TEHETSÉGGONDOZÁSI RENDSZERÉNEK JAVASOLT ALAPELVEI

A tehetséggondozási rendszer (koncepció) alapelvei megfogalmazzák azokat az általános megfontolásokat, szabályokat, amelyek útmutatóként szolgálnak a rendszer egyes elemeinek létrehozásában és működtetésében egyaránt.

A tehetséggondozási stratégia tehetség és tehetséggondozás felfogása:

- „*Tehetősnek tehát azok tekinthetők, akik kiváló adottságaik alapján – a négy összetevő ötvözeteként*¹¹ – magas szintű teljesítményre képesek az élet valamely tevékenységi területén”¹²
 - „*Tehetséggondozás: komplex rendszer, amely az egyetem kiemelkedő képességű (tehetségű) hallgatóinak és a tehetséggondozási rendszert működtető személyeknek együttes tevékenysége eredményeként hozzásegíti a rendszer alanyait a képességeik, tehetségük mind teljesebb kifejlesztéséhez, ezáltal biztosítva a megrendelő (társadalom) számára a jobb minőségű humánerőforrást és az egyetem számára az oktatói-kutatói utánpótlást*”¹³
- a. A tehetséggondozásnak a Bologna-rendszer hármas képzési szintjén (alap- mesterképzési és PhD) kari keretek között, különböző képzési területeken/tudományterületeken, doktori iskolákban kell folynia.
 - b. A tehetséggondozás egyetemi szintű feladata a koncepció kidolgozása, a szervezeti keretek megteremtése és a koordináció. A tehetséggondozási program szakmai megvalósítását a kari szintű tehetséggondozást végző szervezeti egységek saját programjai egészítik ki.
 - c. Egységes tehetséggondozási rendszert kell kiépíteni és működtetni, ugyanakkor differenciált programot célszerű biztosítani az ösztöndíjas, HM-megrendeléses képzések és a civil hallgatók részére az eltérő képzési folyamatnak megfelelően.
 - d. A tehetségeket minél korábban és szisztematikusan kell kiválasztani.
 - e. Az alap- és mesterképzésben a tehetséggondozás kialakult, tradicionális közösségi alapintézményeinek – TDK, szakkollégiumok – van meghatározó szerepe, az új rendszernek ezekre célszerű ráépülnie.
 - f. A tehetséggondozás elhivatott, motivált, saját tudásukat folytonosan megújító oktatókat feltételez, amihez az egyetemnek minden lehetőséget kiaknázva meg kell teremteni a szükséges motiváló feltételeket.

¹¹ – átlag feletti általános képességek,
– átlagot meghaladó speciális képességek,
– kreativitás,
– feladat iránti elkötelezettség, motiváció.

¹² Nemzeti Tehetségsegítő Tanács: Fogalomtár a Tehetségpontok számára (<http://www.geniuszportal.hu/sites/default/files/fogalomtar.pdf>);

¹³ A szerzők munka-definíciója.

- g. A tehetséggondozási rendszert pályázatok keretében is építeni célszerű, „*tehetséggondozási szakértői hálózatot*” kialakításával kell a rendszert működtetni.
- h. A tehetséggondozási szakértői hálózat: kari/intézeti tehetséggondozási koordinátorok és tutorok kijelölését, és felkészítését is jelenti, akik a program alapelveinek megfelelően kapcsolatot tartanak a programba bevont tehetséges hallgatókkal.
- i. A kiemelkedő teljesítményre ösztönző rendszer kialakítása hatással van a többi hallgatóra is, ezáltal azokat a tehetséges diákokat is ösztönözzük, akik nem mindig merik vállalni a képességeiket, ezáltal kiválasztásuk is nehezebb.
- j. A tehetséggondozási hálózat és működése ösztönzőleg hat az oktatói közösségre is, akik – a feltételek meglétének tapasztalatára alapozva – szívesen vállalkoznak külön munkára a tehetséggondozás területén.
- k. Fontosnak tartjuk, hogy az egyetemi központi, a kari és a hallgatói önkormányzatok költségvetésben számottevő forrás kerüljön elkülönítésre az oktatói és hallgatói együttműködés finanszírozására (pl. ösztöndíjak).
- l. A tehetséggondozó rendszer és alrendszerei működését szabályzó okmányrendszert az alábbi okmányokból célszerű összeállítani (változat):
 - az alkalmazott tehetségkonceptió (a rendszer leírása);
 - a tehetséggondozó program által fejlesztett főbb képességek, változók;
 - a tehetséggondozó program ütemterve;
 - a tehetséggondozó programba beválogatott személyek száma és jellemzői;
 - a beválogatás menete;
 - a tehetséggondozó program önértékeléseken alapuló hatásvizsgálatának módszerei, eszközei, menete, sikerkritériumai, eredménye;
 - a tehetséggondozó programot készítő, illetve ténylegesen megvalósító humánerőforrás adatai;
 - a tehetséggondozó program költségvetése, fenntarthatósági feltételei;
 - szükség esetén egyéb tervek, releváns okmányok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Nemzeti Tehetségsegítő Tanács: Fogalomtár a Tehetségpontok számára (<http://www.geniuszportal.hu/sites/default/files/fogalomtar.pdf>);
- [2] „Intézményfejlesztési Terv 2006” (Nyt. szám: 1164/90.);
- [3] Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Programjának Szabályzata (http://btk.unideb.hu/szabalyzatok/17_269.pdf);
- [4] Eötvös Loránd Tudományegyetem Tehetséggondozási koncepció (<http://www.elte.hu/file/tehetseggondozas.pdf>);
- [5] Kerpel-Fronius Ödön Tehetséggondozó Program (www.tehetsegpont.hu/dokumentumok/kerpel.doc);
- [6] Szervezeti és Működési Szabályzat (egységes szerkezetben a ZMNE Szenátusának módosító határozataival), (http://193.224.76.4/download/th/ZMNE_SZMSZ_2010.pdf);
- [7] A Bolyai János Katonai Műszaki Kar Szervezeti és Működési Rendje (http://193.224.76.4/download/szmsz/2_sz_mell.pdf);
- [8] A Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Szervezeti és Működési Rendje (http://193.224.76.4/download/szmsz/3_sz_mell.pdf)